

L'APRENTATGE VIRTUAL

ANDREU GRAU I ARAU

Universitat de Barcelona – Societat Catalana de Filosofia

Malgrat que vagi en augment, l'aprenentatge virtual o ensenyament no presencial, des dels seus inicis, ha rebut i rep contínues crítiques. Tony Bates, en el capítol «Promeses i mites de l'aprenentatge virtual en l'educació post-secundària», del llibre de 2004, coordinat per Manuel Castells, *La Sociedad red: una visión global*, exposava les opinions de David F. Noble, qui, en una sèrie d'articles de 1997 a 2001 –irònicament disponible només a internet, com assenyala Bates–, havia associat aquest tipus d'aprenentatge amb la comercialització i l'automatització de l'educació.

Segons Noble, els estudis universitaris, i ho podem fer extensiu als de secundària, formació professional i ensenyaments no reglats, es transformaven en mers productors de materials instructius que podien ser comercialitzats. En parlar d'allò que es pot comercialitzar, aquest historiador de la tecnologia i de l'educació entenia el fet de ser lliurats els materials d'ensenyament no pel mateix centre educatiu, sinó per una empresa intermediària, la qual cosa suposava, per a ell, desviar la finalitat pròpia de l'educació.

Si l'automatització era coercitiva, la comercialització, per a Noble, encara ho era més. Dit d'una altra manera: en la pràctica de l'ensenyament virtual, els interessos comercials, descaradament i sense subterfugis, s'imposaven sobre els objectius que essencialment havia de tenir la institució

acadèmica. Noble no va dubtar a dir que l'aprenentatge en línia no era un corrent progressiu, sinó regressiu vers l'antiga era de producció en massa, guiada per un criteri d'homologació i atenta només als interessos comercials.

A aquesta apreciació econòmica negativa de l'assumpte, s'hi sumen les manifestacions hostils d'una pedagogia romàntica tradicional que veuen l'ensenyament virtual com una traïció o un descrèdit de l'ensenyament clàssic, en el qual la presència dels individus, l'aula i l'horari són factors decisius. Per a aquesta pedagogia, cal un contacte viu entre alumne i professor, i entre companys, sia en el dictat de la lliçó o en un procés de discussió.

Qui, com qui ara, aquí, els parla, s'ha bellugat no només en el camp d'aquests dos tipus d'ensenyament, sinó també en el mixt: el semipresencial, i ha estat predisposat a percebre-hi més aspectes positius que negatius, pot arribar a sostenir que ambdós es complementen i que els més moderns, el virtual i el semipresencial, han ajudat, fins i tot, a la millora del tradicional, especialment en l'elaboració i presentació dels temes i activitats dels cursos. I consti que, per part dels grans teòrics de l'aprenentatge virtual, els assoliments del presencial mai no s'han deixat de considerar com a quelcom que pot efectuar-se també en el marc de les noves tecnologies de la informació i de la comunicació. Així, les lliçons inaugurals, que es veien més com una formalitat, avui es pensen com a material utilitzable posteriorment en campus virtuals, sense haver de canviar la tradicional posada en escena de classe magistral.

Si anem a consideracions econòmiques, al contrari del que creu Noble, s'ha vist ben clar que l'aprenentatge virtual millora la qualitat de la força laboral, i no oblidem que una força laboral ben qualificada garanteix el desenvolupament econòmic d'un estat.

El 1995, Harasin i els seus col·laboradors van advertir que l'aprenentatge electrònic suposava un canvi paradigmà-

tic en l'educació. Un dels seus avantatges era facilitar un enfocament més constructivista, estimulant la construcció del coneixement i la capacitat del pensament crític. Això també es pot aconseguir amb l'ensenyament presencial, però, certament, l'ensenyament en línia evita la dispersió i facilita la concentració pel que fa als temes, problemes amb què ens trobem, avui, sobretot, en l'àmbit de les humanitats; i, per això, el professor en línia ha de trobar recursos que permetin que aquest ensenyament es desenvolupi segons la seva tipologia, que s'ha de treballar amb cura. Les lliçons s'han d'escriure no pensant que són articles per ser publicats en revistes, sinó com les que s'imparteixen a classe, amb repeticions, simulació de silencis, exemples quotidians, fins i tot expressions onomatopèiques d'avís o d'anar amb compte. S'ajunten l'oralitat amb l'escriptura en pantalla, que és una escriptura diferent a l'anterior, una escriptura teledirigida: una barreja entre conversació i lliçó. Hi ha una sèrie de gèneres que conjuminen en un nou medi, la qual cosa ens duu a confirmar allò de McLuhan que el mitjà és el missatge.

Ens trobem amb una nova manera de procedir, una nova manera de fer, una nova manera d'ensenyar i d'educar. Si s'empra el recurs de l'escriptura, cal, doncs, generar una nova retòrica, és a dir, un art de dir correctament en el terreny del virtual. És normal que mirem, doncs, d'adaptar recursos tradicionals; ara bé, l'adaptació no és suficient: cal innovar i veure quins recursos ens faciliten la mateixa pràctica. Fixem-nos en un altre detall que afecta a la transversalitat que tan interessa a la pedagogia: els exercicis de biologia o de filosofia ja no es fan sobre el paper, sinó en un marc que es trameta, amb la possibilitat d'un corrector automàtic que, malgrat que no ho sembli, fa possible que les faltes d'ortografia disminueixin per la fixació immediata de l'error per part de l'estudiant, amb la qual cosa s'aconsegueix millorar la gramàtica. Canvien també les maneres de fer: el lliurament no és una acció directa, sinó afectada pel

que va suposar històricament i cultural el servei de correus i el que suposa avui la missatgeria.

Aquí, a Catalunya, centres com la UOC o l'ISCREB, amb un sistema virtual, han permès que l'educació universitària arribi a un públic que, per motius diversos, no pot assistir a classes presencials. A l'Institut Obert de Catalunya (IOC), les persones que treballen a l'estranger, que tenen problemes físics o psíquics o que es troben en centres penitenciaris o de tribunals de menors poden gaudir d'un servei de formació continuada d'ensenyaments reglats, com el graduat en educació secundària, el batxillerat, els cicles formatius de formació professional, l'escola oficial d'idiomes, la preparació d'accés als cicles de grau superior, la preparació per a les proves d'accés a la universitat, i les formacions no reglades, com són ara els «miniops», que és una manera lliure i autònoma d'aprendre sobre temes concrets, creant una comunitat i amb continguts oberts, i que s'estructuren sota els conceptes de «coses», «xarxa» i «món», i en els quals no només se t'ajuda a moure't per internet o a realitzar coses amb les noves tecnologies, sinó a reflexionar sobre el totalitarisme, la riquesa, la democràcia, la ciència i la pseudociència o la tria de llibres per a infants i adolescents.

Collis, el 1996, havia pronosticat que dos dels principals canvis en l'educació relacionada amb el teleaprenentatge serien la importància de les comunitats virtuals per completar les relacions pedagògiques cara a cara, i el creixent ús de les «utilitats de coneixement», especialment a través d'entorns distribuïts d'hipervincles, com www. I Peters, un dels grans estudiosos de l'aprenentatge virtual, havia afirmat ja el 2002 que l'aprenentatge virtual podia provocar una reestructuració radical de les institucions educatives. Estem veient que la telemàtica fa extensiu el saber i podem confiar que s'acabi entenent també com un element èticament civilitzador.